

BADIIY MATN TAHLILIDA SEMIOTIKA VA STRUKTURALIZMNING O'RNI

SAIDOVA RAYHONOV ABDUG'ANIYEVNA

*Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Buxoro davlat pedagogika instituti.*

Annotatsiya. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan jadal islohotlar sharoitida zamonaviy o'zbek adabiyotini rivojlantirishga, jumladan, adabiyotshunoslikning jahon ilmida taraqqiy etgan metod va usullarini ilmiy tadqiqot jarayoniga tatbiq etishga katta e'tibor berilmoqda. Ushbu maqolada badiiy matn tarkibidagi belgilarning paradigmatic, sintagmatic va zid munosabatlarini, ularning badiiy matn yaxlitligini yuzaga keltirishdagi o'rni va ahamiyatini aniqlash, matnlararo aloqabog'lanishlarni oydinlashtirish, badiiy matnning semantik-morfologik xususiyatlari, belgi strukturasi, uning tarkibini tashkil etgan shakl va kontsept (bildiruvchi-bilinuvchi) munosabatlarini oydinlashtirish va shu asosda matnning yaxlit tizim ekanligi ko'rsatilib, undagi belgi strukturasi tarkibidagi bildiruvchi-bilinuvchi munosabatlari hamda bilvosita va bevosita aloqalar o'rganilib, badiiy matn tizimida binar oppozitsiyaning muayyan belgilar orasida sodir bo'lishi aniqlangan.

Аннотация. В условиях проводимых в нашей стране реформ большое внимание уделяется развитию современной узбекской литературы, в том числе применению в исследовательском процессе передовых методов и приемов литературоведения в мировой науке. В данной статье описываются парадигматические, синтагматические и противоречивые отношения персонажей художественного текста, их роль и значение в формировании целостности художественного текста, выяснении межтекстовых связей, семантических и морфологических особенностей художественного текста, структуры художественного произведения. характер, его форма и понятие. Показано, что текст представляет собой целостную систему, в которой изучаются означающее-известные отношения в структуре знака, а также косвенные и прямые отношения, а в системе художественного текста установлено, что бинарная оппозиция возникает между определенными признаками.

Annotation. In the context of the ongoing reforms in our country, great attention is paid to the development of modern Uzbek literature,

including the application of advanced methods and techniques of literary criticism in world science to the research process. This article describes the paradigmatic, syntagmatic and contradictory relations of characters in the literary text, their role and importance in the formation of the integrity of the literary text, clarification of intertextual connections, semantic and morphological features of the literary text, the structure of the character, its form and concept. It is shown that the text is a holistic system, in which the signifier-known relations in the structure of the sign, as well as indirect and direct relations, are studied, and in the system of literary text it is determined that binary opposition occurs between certain signs.

Kalit soʻzlar. Semiotika, strukturalizm, shakl, bilinuvchi, konsept, denotativ, konnotativ, tizim, sintagmatik, paradigmatic, matn, gʻayrimatn.

Ключевые слова. семиотика, структурализм, форма, известное, концепт, денотатив, коннотативный, систематический, синтагматический, парадигматический, текстовый, нетекстовый.

Keywords. Semiotics, structuralism, form, known, concept, denotative, connotative, systematic, syntagmatic, paradigmatic, text, non-text.

Zamonaviy adabiyotshunoslikda rivojlangan mamlakatlarda yuzaga kelib shakllanishga ulgurgan strukturalizm, semiotika, hermenevtika sohalariga qiziqish kuchayib bormoqda. Bu tabiiy hol, albatta. Chunki davr, jamiyat, hayot rivojlanib borganini sayin yangi, nisbatan mukammal taʼlimot, nazariyalarga ehtiyoj oshadi. Bu oʻrinda biz semiotika haqida fikr yuritish niyatidamiz.

Semiotika belgi haqidagi fan sifatida juda koʻp sohalarga kirib borgan. Taraqqiy etgan Gʻarb davlatlari oʻz siyosat, mafkura, dunyoqarash va taʼlimotlarini targʻib etishda belgi-buyum, belgi-suvrat kabilardan keng foydalanadilar. R.Bart "Mifologiyalar" nomli tadqiqotida koʻplab dalillar asosida bu fikrni isbotlab koʻrsatgan. Belgi haqidagi qarashlarni badiiy adabiyotga nisbatan qoʻllash katta samara berayotir. Chunki adabiyotshunoslikning tadqiq manbai boʻlgan badiiy matn(qisqartirgan holda matn deyish mumkin) boshdan oxir belgilar tizimidan iborat. Badiiy matndagi belgi alohida xususiyatlarga ega. U matnda ikki bosqichda oʻz-oʻzini namoyon etadi.

1-bosqich: nutq tizimi belgisi sifatida. F. De Sossyur nazariyasiga asosan nutq tizimidagi soʻz belgidir. Fikrimizni isbotlash uchun "badiiy" soʻzini tanlab olamiz. "badiiy" shakl sifatida b-a-d-i-i-y tovushlari yigʻindisidir. Ushbu tovushlar oʻz-oʻzicha lugʻaviy maʼno anglatmaydi.

Ular ma'lum bir tizimga kimgach(badiiy), voqelikni nafis san'at vositalari, usullari, obrazlari orqali ifoda etuvchi; tasvirlovchi ma'nosini anglatadi. Mazkur birlik badiiy matn doirasiga kimgandan keyin o'zini yangi bosqichda namoyon etadi. U faqat denotativ ma'no berish bilan cheklanib qolmay matn talabiga ko'ra ko'plab konnotativ ma'nolarni aks ettirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shunday qilib, Rolan Bart so'zlari bilan aytganda, "ikkinchi semiologik tizim" yuzaga keladi. Bizning badiiy matn tadqiqiga bag'ishlangan bu ishimiz aynan ikkinchi semiologik tizimga asoslanadi.

Birinchi semiologik tizimdagi ma'no konsept deb ataladi. Ana shu konsept ikkinchi semiologik tizimga kimgach, yana shaklga aylanadi. Mazkur shakl bilinuvchi, undan kelib chiqadigan yangi ma'no esa bildiruvchi deb ataladi. Bilinuvchi va bildiruvchi qo'shiluvidan belgi kelib chiqadi:

Matn(badiiy matn) chek-chegarasi bo'lmagan maydon bo'lib, u sanab adog'iga yetib bo'lmaydigan belgilarni o'z ichiga oladi. Mazkur belgilar matnning butun hududini qamrab olgan va ular bir - biri bilan turli aloqa - munosabatlarga kirishib matn yaxlitligini ta'min etadi.

"Matn esa cheksizdir. U na vertikal(tik), na gorizontalsath bo'ylab) chegaraga ega emas. U yuqori, past va to'rt tomonga qarab intiladi va hech qanday sarhadni tan olmaydi. "Shu nuqtai nazardan uni koinotga mengzash mumkin. Koinotning boshi va adog'i bo'lmaganidek, badiiy matnning ham ibtidosi hamda intihosi mavjud emas".

Matnning cheksizligi uning maydonidagi belgilarning o'zaro aloqabog'lanishlari tufayli yuzaga keladi. Badiiy matnning bir o'rnidagi belgi undagi boshqa o'rindagi belgi bilan munosabatga kirishar ekan, matnning hududi kengaya boshlaydi. U rang-tusi, qiyofasini qaysi bir darajada o'zgartirib, boshqacharoq ko'rinish kasb eta boshlaydi. Badiiy mazmun, badiiy konsepsiyada teranlashish yuzaga keladi. Harakat matnni yoshartiradi, u har bir davrning o'z mohiyatiga muvofiq keladigan dunyoqarashlariga muvofiqlashadi. Xuddi shu omilga ko'ra barkamol matn hamma zamonlarning vakillari tomonidan o'zgacha, oldingilardan farq qiladigan talqin va tushunishlarga asos bo'ladi. Jamiyat, ijtimoiy-madaniy tafakkur nechog'lik taraqqiy etmasin, matn eskirmaydi, avvalgiday million-million kitobxonlarni yuksak badiiy jozibasi, insonparvar estetik g'oyalari bilan maftun etaveradi.

Strukturalizm - o'tgan asrning 50-60 yillarida shakllangan fan sohasi. F. De Sossyur ta'limotini badiiy adabiyotga qo'llashga urinish natijasida yuzaga kelgan. Fransuz strukturalizmining yirik namoyandasi Rolan Bart strukturalizmni faoliyat deb hisoblaydi: "Strukturalizm undan foydalanuvchi hamma uchun faoliyat, ya'ni muayyan sohadagi fikriy amaliyotning tartibga tushgan izchilligi sifatida yuzaga chiqadi". Strukturalizm ta'limoti o'zagida "struktura" tushunchasi turadi.

Struktura atamasini sodda qilib aytganda, yuksak ichki tartib tarkibidagi intizomdir, deb izohlasak bo'ladi. Struktura tizim tushunchasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u tizim qaror topishining tuzilishi va ichki shakli bo'lib, bu shakl mazkur tizim elementlari o'rtasidagi barqaror o'zaro aloqalarning birligi sifatida yuzaga keladi. Strukturalizmdagi shakl, ya'ni strukturaning (strukturalizmda shakl strukturaga salkam teng tushuncha hisoblanadi) ijodkor tabiati, ya'ni mavjud ma'noni kuchaytirishi, hatto yangi ma'no yaratish iqtidori haqidagi yetakchi aqida bu ilmiy oqimning eng kuchli jihati hisoblanadi. Struktural tahlil nigohi yakka hodisaga qaratilganda, uning ichki va quyi qatlamlariga kirish, voqea va obrazlarning ramzlashuv darajasini aniqlash, avval ko'zga tashlanmagan ma'no o'choqlarini ko'rgazmali tarzda ochish imkoniyati tug'iladi. Struktur-semiotik yondashuv muayyan ilmiy usul bo'lib, u butun asar yoki ma'lum kontekst zaminidagi badiiy ma'no va mazmun teranliklari kashf etilishiga ko'maklashishni maqsad qilib oladi. Strukturalizmda badiiy matnga yagona estetik-poetik tizim deb qaraladi. Strukturalistlarning fikricha, badiiy matn son-sanoqsiz birliklar majmuasidan iborat. Mana shu birliklarda mavjud bo'lgan kod (semiotikada belgi)lar bir-biri bilan aloqa-munosabatga kirishadi. Bunday munosabatlar matn yaxlitligi va harakatini yuzaga keltiradi.

Jahon so'z san'atining ayrim namoyandalari badiiy asarning voqea tizimi, qahramonlari xarakteri hamma vaqt ham o'zlarining izm-ixtiyorlarida emasligini payqagan edilar. "Rus yozuvchisi Ivan Turgenev "Otalar va bolalar" romanini yozishga kirishar ekan, bosh qahramon Bazarovni to'la-to'kis salbiy qahramon sifatida tasvirlashni o'z oldiga asosiy maqsad qilib qo'ygan ekan. Biroq voqea oqimi, xarakter mantig'i taqozosiga ko'ra bu obraz adibning niyatiga zid ravishda ijobiylashib borgan va Bazarov taraqqiyparvar yoshlarning umumlashma ijobiy timsoliga aylanib qolgan".

Shunga yaqin hodisani o'zbek nasri tarixida ham ko'rsa bo'ladi. "Abdulla Qodiriy "O'tkan kunlar" romanini yozishga kirishar ekan, asosiy qahramonlardan biri bo'lmish Kumushbib o'limini o'z ijodiy

rejasiga kiritganmi yoki yo'qmi – buni biz bilmaymiz. Ammo uning o'g'li Habibulla Qodiriyning eslashicha, atoqli nosir romanda Kumush vafotini yozayotgan vaqtda yig'lagan ekan". Mazkur yodnomadan shunday xulosa kelib chiqadiki, ijodkor sevimli qahramoni o'limini istamagan. Ammo matnning tabiiy oqimi, uning mustaqil qonuniyatlari ushbu obraz mavtini taqozo etgan va muallif matn talabiga bo'ysungan.

"Badiiy matn mustaqil maydondir. U faqat o'ziga aloqador qonuniyatlar doirasidagina harakat etadi va o'z mohiyatini namoyon qiladi. Badiiy matnning mustaqilligi, avvalombor shu narsada ko'rinadiki, u nafaqat muallifga, shuningdek, muayyan bir mafkura, ta'limot, dunyoqarashga ham bo'ysunmaydi. Bu matn har qanday g'oya yoxud idealni rad qiladi degani emas. Matn badiiy qatlamlarida ma'lum bir nuqtai nazar, qarashlarni ifoda etgan mafkura va nazariyalar aks etadi, albatta. Ammo matn ularga bir yoqlama(tendenstioz) munosabatda bo'lmaydi. Badiiy matn tarkibidagi obrazlar bunday ta'limot va dunyoqarashlarga inkor yoki tasdiq jihatidan yondashishlari mumkin, biroq matn bunday qarashlarga nisbatan betarafligini saqlab qoladi".

Semiotikada matnning bepoyonligi haqidagi fikr doimo ta'kidlanib kelinmoqda. Matnning poyonsizligi deganda, ikki narsa e'tiborga olingan:

Badiiy matn hududidagi belgilarning son-sanoqsizligi.

Badiiy matn tahlili davomida yangidan yangi ma'nolarning kashf etilishi hamda bu jarayonning muttasil davom etishi.

Badiiy matnni g'ayrimatndan farqlash lozim. Matn mukammal adabiy-estetik tizimdir. Undagi har bir birlik(so'z, jumla, gap, matnning ayrim bir bo'lagi) o'z o'рни va vazifasiga ega. Ularni o'zgartirish yoxud qisqartirish mumkin emas. Agar shunday qilinsa, matn mukammalligiga putur yetadi va badiiy-estetik tizim izdan chiqadi. O'zbekiston xalq yozuvchisi Said Ahmad o'z esdaliklarida yozishicha, u tajriba tariqasida mashhur so'z ustasi Abdulla Qahhorning ayrim hikoyalaridagi ba'zi bir so'zlarni ma'nodoshiga almashtirishga harakat qilgan. Ammo bu ishdan hech bir natija chiqmagan. Matn o'z tarkibidagi birliklardan voz kechishni istamay boshqa lisoniy birliklarni qabul qilmagan. Bu hodisa shundan dalolat beradiki, matn daxlsiz hududdir. Bu adabiy-badiiy hudud boshqa tashqi xurujlardan juda mustahkam ihotalangan.

Har qanday badiiy asar matn bo'lavermaydi. Matn talablariga javob bera olmaydigan asar g'ayrimatn hisoblanadi. G'ayrimatnni struktur-semiotik jihatdan tahlil qilishning iloji yo'q. Chunki unda belgilarning mukammal tizimi shakllanmagan. G'ayrimatnning ziddi va muxolifi

hisoblangan badiiy matn adabiyotshunosga jiddiy va teran tahlil va tadqiq uchun noyob materialdir.

Fransuz strukturalizmining otaxonlaridan biri hisoblangan Rolan Bart “Belgi munosabatlari” deb nomlangan tadqiqotida sintagmatik munosabatlar “qarindoshlikka emas, qo’shniçilikka asoslangani” ni qayd etgan edi. Matn haqidagi tasavvurimizni yanada oydinlashtirish maqsadida shoir Rauf Rarfining 1962-yilda yozilgan “Xayrlashdik...O’ynar kapalak...” nomli o’n uch misradan iborat bo’lgan she’ri matnini struktur-semiotik tahlil qilishga va undagi sintagmatik munosabat haqidagi taassurotlarni aniqlashtirish maqsadida harakat qilamiz. Struktur tahlil mezonlariga muvofiq matnni eng kichik birlik – leksiyalarga ajratib chiqamiz (Leksiya bir so’zdan bir baytgacha bo’lishi mumkin).

Struktural-semiotik tahlil paytida hamma vaqt ham badiiy matnni kichik bo’laklarga ajratish majburiy emas. Bu ishni ong doirasida amalga oshirib, tahlilni bajaraverish mumkin. Matnni kichik birliklarga ajratish tadqiqotchining niyati, imkoniyat darajasi kabilarga bog’liq. Shunga qarab matn bo’laklari soni turlicha bo’lishi mumkin.

Matn tahlili: 1-leksiya. “Xayrlashdik...O’ynar kapalak...” Struktur-semiotik tadqiqotni boshlashdan oldin tanlab olingan badiiy matn kamida besh-olti marta sinchiklab o’qib chiqiladi. Matnni o’qish bilan birgalikda uqib ham borish lozim. Ayniqsa, eng so’nggi mutolaa chog’ida matnni juda sekin mutolaa etish zarur. Hech bir so’z, hatto tinish belgilari ham e’tibordan chetda bo’lmasligi shart. Shundagina matn mohiyati tadqiqotchiga oydinlashib boradi.

Binobarin, birinchi matniy bo’lak tarkibiga kirgan atigi uchta so’zdan tashkil topgan ikkita gapda aytilgan fikrlar tadqiqotchiga ham, she’rxonga ham muayyan bir taassurot bera oladi. Bu o’rinda gap sevgi haqida bormoqda. “Xayrlashdik” – yigit va qiz(yoki erkak va ayol) matnda aytilmagan sabablarga ko’ra bir-biridan ajralib ketishyapti. Bu vaqtinchalik emas, mangu ayriliqdir.

“O’ynar kapalak”. Bu o’rinda “kapalak” so’zi konnotativ ma’noda qo’llanmoqda. Mazkur ko’chma ma’noni anglash uchun og’zaki va yozma badiiy ijod namunalari hamda xalq jonli so’zlashuv nutqini xotirga keltirish lozim. “Xalq tasavvurida kapalak beqarorlik, shu bilan birga, bevafoqlik timsolidir. Kapalak o’yini ko’pga bormaydi, u bir necha lahza davom etadi”, xolos.

Shunday qilib, “xayrlashish” kommunikativ, “Kapalak o’yini” konnotativ ma’no kasb etadi. Ular ikkalasi sintagmatik qatorga

birlashgandagina, she'riy parchada yangi tushuncha hosil bo'ladi: matn ibtidosi barqaror bo'lmagan sevgiga oid qarashni ifodalamoqda.

4-leksiya. Biz asir bo'lmadik lahzaga.

Lahzaga asir bo'lish aslida muhabbatni mangu va eng yuksak, noyob tuyg'u deb bilishdir. Ammo "oshiq" va "ma'shuqa" bunday noyob kechinmani yurak-yurakdan anglab etmaganlar. Ularning yuzaki, havoyi his-tuyg'ulari o'tkinchi bir havas, xolos. Ishq yo'lida o'limdan ham tap tortmagan Farhodu Shirin, Laylovu Majnunlar qayoqda-yu, bu ikki "sevishganlar" qayoqda...

5-leksiya. Bu bog', bu gul keldi larzaga. Ushbu she'riy parchada "bog'" va "gul" lisoniy birliklari ham asl(kommunikativ), ham ko'chma (konnotativ) ma'nolarda istitfoda etilmoqda. Asl ma'noda "bog'" ikki beqaror yosh uchrashib turadigan joy, "gul"(bog'dagi tilsiz guvoh) bunday muloqot-kurishuvlar, yalab-yulqashlarga ko'p marotaba shohid bo'lgan. Ko'chma ma'noda esa "bog'" muhabbat saltanati, "gul" esa shu yurtning sadoqatli vakili. Ular xiyonatni, oqibatsizlikni tasavvurlariga sig'dira olmaydilar, Oqibatsiz kimsalarning "vaqtinchalik ko'ngilxushliklari"dan ularning qalbi larzaga keladi.

6-leksiya. Shabnamning sof qadahi sindi. Misra sof konnotativ mazmunga ega. Shabnam – musaffo tuyg'u ramzi. "Shabnam to'ldirilgan sof qadah" esa pokiza tuyg'ular to'lib-toshgan navqiron qalb. Mazkur misradan ma'lum bo'ladiki, asli bu "lirik qahramonlar" boshda sevgi bog'iga toza niyat qadam qo'ygan ekanlar. Ammo qandaydir sabablarga ko'ra ular sevgida sobit bo'la olmaganlar.

7-leksiya. Kulimizni sovurdi falak. Bu matniy birlik avvalgi leksiyadagi misra bilan o'zaro aloqaga kirishib, undagi fikrni tasdiqlamoqda. Sof tuyg'ularga limmo-lim yurak tanazzulga yuz tutgan ekan, yorqin istiqbol haqida so'z bo'lishi mumkin emas. Tahlil etilayotgan misradagi ustuvor fikr sevgidan mosuvo bo'lgan insonning kelgusi hayoti ayanchli va achinarli bo'lishini ko'rsatmoqda. Oltinchi va yettinchi misralardagi belgilar aloqa-munosabatga kirishib, alohida sintagmatik qatorni tashkil etgan.

9-leksiya. O'yin tushar rangin kapalak. Birinchi leksiya tarkibiga kirgan misra bir oz o'zgartirilgan holda takrorlanmoqda. Bunday takrorning poetik-funkstional o'rni shundan iboratki, "o'yin tushayotgan rangin kapalak" - beqaror insoniy munosabatlar katta fojia, u nafaqat shaxs, balki millat, insoniyat tanazzuliga sabab bo'lishi mumkin. Matnning ikkinchi leksiyasida "rangin" sifatlashi mavjud emas edi. Aynan hozir ko'zdan kechirayotgan misrada bo'lishini e'tibordan soqit etmaslik

zarur. “Kapalak” o‘z-o‘zicha go‘zal ko‘rinmaydi. Birinchi navbatda uning qanotlaridagi jilokor ranglar atrofdagilarning e‘tiborini tortadi. Ranginlik – bu tashqi jilo, bezak, u mohiyatga ega emas. Agar bu belgining “bilinuvchisi”ga diqqat qilsak, unda ramziylik borligiga ishonch hosil qilamiz. “Sevgi” dargohidagi soxta oh-vohlar, bir-biriga hirsii talpinishu bo‘ssalar ana shunday “ranginlik” alomatlaridir. Haqiqii ishqda boshqacha manzaralarni ko‘ramiz. Farhod har safar Shirinni ko‘rganda, hushdan ketadi, Majnun Laylining qo‘lini ushlashni ham xayoliga keltira olmaydi. Mana shular chin muhabbat nishonalaridir.

Sakkizinci va to‘qqizinci misralardagi belgilar tashqi jihatdan bir-biriga yaqin emas. Ular faqat sintagmatik aloqaga kirishgan holda bir-birini to‘ldiritb, aytilmoqchi bo‘lgan badiii fikrni yorqinlashtira oladi.

12-leksiya. Bir lahzaning farmoni qoldi. Konnotativ jihatdan bu mangu ayriliqni ifodalamoqda. Sof insonii munosabatga so‘nggi nuqta qo‘yilyapti. Bir-biriga yaqin va uyg‘un bo‘lgan ikki qalb bir-biridan ajralmoqda. So‘nggi ikki matnii birlik aloqaga kirishib, sintagmatik munosabat orqali matn yaxlitligini ta‘min etishga hissa qo‘shayotir.

14-leksiya. Buyuk sevgi armoni qoldi... Demak, matnning “lirik qahramonlari” buyuk sevgidan butunlay bexabar emas ekanlar. Ular ham vaqtida jahon so‘z san‘atida yuksak badiii mahorat bilan tasvirlangan Farhod, Vomiq, Qays, Romeo; Shirin, Uzro, Layli, Julettalar muhabbatiga havas qilishgan. Ammo ularning buyuk sevgisiga musharraf bo‘lish uchun havasning o‘zigina kifoya qilmaydi. Buyuk qalb egasi bo‘lish va muhabbatga abadii sodii bo‘lmoq darkor. Bu xislatlar bo‘lmas ekan, buyuk sevgi armon bo‘lib qolaveradi.

15-leksiya. Qanday go‘zal rangin kapalak... “Kapak” bilan bog‘liq misra o‘zgartirilgan holda oxirgi marta istifoda etilgan. Bu matnni yakunlovchi birlikdir. Shu paytgacha amalga oshirgan tahlilimizning umumii mazmunidan kelib chiqqan holda mazkur matn bo‘lagi haqida quyidagi fikrlarni aytish mumkin bo‘ladi: misra muallif obrazining o‘tkinchi hislar haqidagi dardli o‘y-fikrlari, g‘am-o‘kinchi, qalb nolalarini ifodaloqda. Kommunikativ nuqtai nazardan qaralsa, chindan-da, rangin va jilvakor, raqs tushayotgan kapalak ko‘zga juda go‘zal va betakror ko‘rinadi. Ammo kapalakning raqsi ham, umri ham o‘tkinchidir. Kapalak juda oz umr ko‘radi. Konnonativ nuqtai nazardan ko‘zrib chiqilsa, soxta sevgi hech kimga baxt keltirmaydi. Uning oqibati “so‘nggi farmon”, ya‘ni ayriliqdir. Majburiy emas, ixtiyorii hijron. Uning hosilasi ezgu va oliy kechinmalardan mahrum bo‘m-bo‘sh qalb va baxtdan ayrilgan azobli umrdir.

Garchi sintagmatik munosabatlar nisbatan badiiy matn tarkibida kamroq uchrasa-da, ularning ahamiyati paradigmatic va zid aloqabog'lanishlardan kam emas. Bunday munosabat matn yaxlitligini yuzaga keltirish va unda murakkab insoniy kechinma va o'y-fikrlarni yagona badiiy struktura maydonida yuzaga keltirish ishida g'oyat muhim o'rin tutadi. Matnda tasvir etilgan aksariyat sintagmatik munosabatlar "kapalak"ka oid belgilarga aloqadordir.

"Sevgi"ga bevosita aloqador bo'lmagan "kapalak" boshqa belgilar bilan sintagmatik aloqaga kirishib, aytilmoqchi bo'lgan yetakchi fikr-g'oyani yuzaga chiqarish va oydinlashtirishga xizmat qilgan.

She'riy matnda ifoda topgan ustuvor fikr-g'oya quyidagilardan iborat: faqat chinakam muhabbatgina insonni baxt-saodatli etishga qodir. O'tkinchi hoyu havaslar shaxsni yemiradi, uning ma'naviy-axloqiy tanazzuliga sabab bo'ladi. Binobarin, buyuk sevgi yo'lida sobit bo'lish shart.

Matn tahlili shundan yorqin dalolat beradiki, she'r yuksak badiiy mahorat bilan yaratilgan. Badiiyati yuqori darajada. Yorqin obraz va go'zal badiiy manzaralar matnning poetik jozibasini ta'min etgan. Unda biror-bir ortiqcha, keraksiz, ahamiyatsiz tasvir, so'z yo'q. Poetik-funksional munosabatlar badiiy matn yaxlitligini ta'min eta olgan. Aks holda matn ham, belgilar munosabati ham yuzaga kelmagan bo'lar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ролан Барт.Избранные работы. Семиотики. Поэтики. Москва.: Мысл. 1989.
2. Бахтин М. М. Проблема текста. В его кн.: Эстетика словесного творчества – М: 1979.
3. Лотман Ю. Структура художественного текста. – М.: Искусство, 1970.
4. Meliev S. Strukturalizm va struktur tahlil haqida. – O'zbek tili va adabiyoti. – Toshkent. 2009. №2 B 12.
5. Murodov G'. "Yulduzli tunlar" romanida badiiy kodlar. – Buxdu ilmiy axboroti, 2000, 3-son.
6. Хотамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1979. – 364 б.
7. Abdughaniyevna S. R. Semiotics and fiction //International Journal of Recent Technology and Engineering. – 2019. – Т. 8. – №. 3 S. – С. 183-188.
8. Rauf Parfi. Sukunat. "Toshkent", "Yulduzcha" nashriyoti, 1989.